

CHARLES VAN RYSSELBERGHE BOUWT IN SINT-PIETERS-BUITEN

Deel 4. Een appeltje voor de dorst aan de Koningin Astridlaan en de Lostraat (1904-1920)

Jan Steeman

In vorige afleveringen schetsten we het leven van de stadsarchitect Van Rysselberghe en verhaalden we over de ontwikkeling van de stationsbuurt Gent-Sint-Pieters in het laatste kwart van de 19de eeuw. We vertelden hoe Van Rysselberghe in Sint-Pieters-Buiten een aantal stukken grond kocht om er vervolgens een villa te bouwen. Ook kwamen we te weten dat de architect een stuk grond verliest door de aanleg van een nieuwe laan, de Albertlaan, die oorspronkelijk van het Citadelpark tot de Godshuizenlaan liep. Het deel tussen het park en stationsplein werd in 1929 tot Astridlaan omgedoopt. In dit laatste deel van de reeks pikken we de draad op bij het moment dat het eerste gedeelte van de laan bij het park is aangelegd en Van Rysselberghe van de gelegenheid gebruik maakt om een reeks opbrengstwoningen op te trekken langs de nieuwe boulevard.

Huizen in de Astridlaan

In juni 1904 dient Van Rysselberghe een eerste aanvraag in voor de bouw van twee huizen en een paviljoen aan de huidige Astridlaan. De gevelindeling van de huizen vormt een spiegelbeeld volgens het patroon: deur, raam, raam, deur. De gevel wordt op de eerste en tweede verdieping in het midden gedomineerd door een sierlijke, smalle drieledige erker, met smalle puntige console. Bovenaan is er een dakkapel.

De bouwplannen verraden weinig over de uitwerking van de gevel. We kunnen ons ook niet baseren op de huidige toestand van de woningen, aangezien de twee woningen na de Tweede Wereldoorlog sterk werden verbouwd, de ene al wat drastischer dan de andere. Wel is er een postkaart uit 1912 bewaard die een mooi beeld geeft van deze statige huizen. (afb. 1) Daarop is goed te zien

Afb. 1. Postkaart van de Albertlaan (nu op die plek Astridlaan) in 1912, met zicht op de huizen gebouwd door Van Rysselberghe (Collectie Denis Pieters).

dat boven op de erkers een klein balkonnetje is uitgewerkt met hoekig hekwerk. Dit element ontbreekt alvast in het oorspronkelijke ontwerp. De kroonlijst van een van de huidige gevels is versierd met gestileerde bladmotieven. Mogelijks is dit een element dat is overgebleven van de oorspronkelijke gevel, maar noch de bouwplannen, noch de foto uit 1912 scheppen hier klaarheid over. Het grondplan van deze huizen bestaat uit een inkomhal, met daarachter een eerste plaats en een gang ernaast. Achter deze voorste ruimtes liggen nog twee andere kamers en een tuin of koer. De specifieke functies van de ruimtes werden niet ingevuld op het plan.

Tenslotte is er ook nog een klein paviljoen naast de twee woningen. Het voorste gedeelte staat aangeduid als koetshuis (remise), het achterste als paardenstal. Beide ruimtes geven uit op het terrein van Charles Van Rysselberghe zelf. Een lang leven is de stal niet beschoren, want al in maart 1906 dient de architect een aanvraag in tot verbouwing ervan. De poort wordt omgebouwd tot een volwaardig huis met een rondboograam op een arduinen basement. Het koetshuis werd aangepast tot een salon met bijbehorende eetkamer en utilitaire ruimtes. In 1909 zou dit huis alsnog in de hoogte verder worden uitgebreid, maar voor Van Rysselberghe zijn bouwplannen langs de laan verder zou uitvoeren, beslist hij om een laatste reeks huizen te bouwen langs de Lostraat.

Afb. 2. De huizen in de Lostraat. Situatie in 2009 (Foto auteur).

Opnieuw bouwen in de Lostraat

In februari 1907 dient de architect - grondeigenaar een bouwaanvraag in voor de bouw van vier bediendenwoningen (afb. 2). Daarvoor moest de hangar bij het huis in Lostraat 23 (thans huisnr. 13-15) wijken. De huizen zijn opgebouwd uit twee verdiepingen. De eenvoudige bepleisterde gevels bestaan uit twee traveeën, met uitzondering van het huis op nummer 7 dat met vier traveeën dubbel zo breed is. Ze springen in het oog door de gebogen erkers die over twee verdiepingen doorlopen. De huizen kennen een gespiegeld grondplan met een vrij conventionele indeling: een inkomhal, met voor- en eetplaats ernaast. Achter de traphal werden een schotelhuis/keuken voorzien en een toilet. De bouwaanvraag toont ook de gedetailleerde uitwerking van de kelders, maar plannen voor de verdiepingen werden niet ingediend.

Met dit project uit 1907 is de toegang vanuit de Lostraat helemaal afgesloten. Het is dan ook niet toevallig dat in 1909 het adres van de architect gewijzigd wordt naar Albertlaan 44 (nu Astridlaan). Het moet meer dan een bewuste keuze geweest zijn om deze toegang te verleggen, want wonen op de nieuwe chique boulevard had meer cachet dan in een 'onbeduidende' buurtweg!

Nieuwe huizen langs de Astridlaan

In juli 1909, de bouwwerken in de Lostraat zijn wellicht nog niet lang afgerond, beslist Van Rysselberghe drie nieuwe huizen bij te bouwen. (zie afb. 1) Ze hebben drie traveeën en een souterrain op de gelijkvloerse verdieping. De eerste en tweede verdieping worden gemarkeerd door een doorlopende driedelige erker in het midden van de gevel. Hoewel ze een stuk groter zijn, tonen de huizen hiermee een zekere overeenkomst met de gevels die twee jaar voordien werden opgetrokken in de Lostraat. Deze structuur van de erkers herkennen we overigens ook in de bakstenen gevels van een reeks arbeidershuizen die Van Rysselberghe in opdracht van de Gentsche Maatschappij voor Huisvesting in 1913 ontwierp in de Roggestraat. Deze huizen zijn inmiddels gesloopt. Een andere overeenkomst met de huizen in de Lostraat is dat Van Rysselberghe andermaal kiest voor een gespiegeld grondplan. De grondplannen zijn (opnieuw) tamelijk conventioneel.

Drie jaar lang is er geen bouwbedrijvigheid op het perceel van Van Rysselberghe, behoudens een aantal wijzingen in de tuin. Zo wordt een stuk van de achterbouw van het huis aan de Lostraat 9 (voorheen nr. 23, thans 11-15) opnieuw ingelijfd bij de tuin en wordt een broeikas gesupprimeerd. In 1914 volgt letterlijk en figuurlijk het sluitstuk van Charles' bouwproject. In een laatste aanvraag zien we dat hij op het resterende gedeelte langs de laan een viertal huizen bij wil bouwen.

Opvallend in het ontwerp is de grote vestibule, waarmee de architect de toegang tot zijn woonst in het midden van het perceel waarborgt. (afb. 3) Links en rechts van de poort zijn twee kleinere woningen met slechts twee bouwlagen. Grote dakkapellen verraden een grote zolderruimte onder een mooi gebogen dak met leien, wellicht om het gebrek aan een tweede verdieping enigszins te compenseren. De twee huizen aan de andere kant hebben een extra verdieping.

Net zoals bij de andere panden aan de Astridlaan en de Lostraat voorziet Charles Van Rysselberghe een grote driedelige erker over de lengte van de eerste en tweede verdieping. De erker lijkt heel sterk op deze die we reeds zagen in meerdere ontwerpen van de architect. In vergelijking met de andere panden aan de Astridlaan, is het grondplan van deze huizen redelijk compact. Ze hebben bijvoorbeeld geen tuin maar slechts een kleine koer en twee ruimtes i.p.v. drie op het gelijkvloers. De huizen naast de poort hebben een kleine inkomhal, met een voorplaats en achteraan een keuken.

Einde van de bouwwoede en verkoop van de huizen

Met de bouw van de inkomhal en vier huurpanden in 1914 eindigt de bouwcampagne van Charles van Rysselberghe. Alle stukken grond aan de straatkant zijn nu volgebouwd. In januari 1916 neemt hij ontslag als stadsarchitect en gaat hij met pensioen. Zijn kinderen, neven en nichten zijn in de jaren voordien gehuwd of het huis uitgegaan.

Pas na WO I zal de architect zijn eigendommen in Gent verkopen. In 1919 is eerst zijn woonhuis aan de beurt. De woning en het poortgebouw, dat hij in 1914 liet optrekken, worden verworven door het echtpaar Edmond de Ghelincx-de Walle en Isabelle Kervyn de Volkaersbeke. Charles Van Rysselberghe trekt vervolgens in bij zijn dochter Marguérite in Parijs. Na het onverwachte overlijden van de architect op 30 april 1920 in Nice, gaan ook de opbrengst-woningen via een openbare verkoop onder de hamer.

Tweede Wereldoorlog

Afb. 3. Poortgebouw en de huizen gebouwd in 1914. Toestand vlak na WO II. De schade van de bominslag van mei 1940 is nog duidelijk te zien. Het complex werd in de decennia nadien stelselmatig vervangen door een garage, appartementen en een hotel. De poort was ook toen haast het enige wat iets 'verklapt' over de aanwezigheid van de villa erachter (Stadarchief Gent. Reeks G12. Bouwdossiers. 1947/K/44).

Tijdens het Interbellum verandert er weinig aan het huizenblok dicht bij het nieuwe Sint-Pietersstation, maar de Tweede Wereldoorlog heeft een grote impact. Op maandag 13 mei 1940, amper drie dagen na de Duitse invasie, wordt de stationsbuurt getroffen door een zwaar bombardement. Omstreeks 8 uur 's avonds vliegen er drie Duitse vliegtuigen over vanuit het zuidwesten. Nog voor de sirenes afgaan, treedt het afweergeschut in werking. De vliegtuigen hadden het voornamelijk op de spoorweg Gent-Kortrijk gemunt, maar de allesbehalve precieze bombardementen richtten grote vernielingen aan over de hele wijk: 23 burgers laten het leven, talrijke huizen worden verwoest, waaronder het gewezen woonhuis van Charles Van Rysselberghe, verderop de glazen daken

Openbare Verkoop VAN **BURGERSHUIZEN** EN **TUINGRONDEN** te GENT Astridlaan (1.700 m²)

De Notaris **VERSTRYNGE** te Gent,
Van Arteveldeplein, 14, (tel. 500.06) met tussenkomst van Notaris
VANHEE te Moorslede, zal openbaar te koop aanbieden.

Stad Gent

Sectie I

TABEL

Lot	AARD	Ligging	Kadastrale nummer	Oppervl. m ²
1	Burgershuis	Astridlaan 88	701 81 81 81	80.00
2	Burgershuis	id 44-45	701 81 81 81	300.15
3	Burgershuis	id 43	701 81 81 81	117.00
4	Burgershuis	id 42	701 81 81 81	102.25
5	Tuingrond	id	701 81 81 81	311.00
6	id.	id	701 81 81 81	85.10
7	id.	id	701 81 81 81	84.80
8	Burgershuis	Loozstraat 5	701 81 81 81	79.00
9	Tuingrond	Astridlaan	701 81 81 81	105.80
10	id.	id	701 81 81 81	150.10
11	id.	id	701 81 81 81	137.10
12	id.	id	701 81 81 81	45.25
13	id.	id	701 81 81 81	112.00
14	id.	id	701 81 81 81	89.90
15	id.	id	701 81 81 81	26.40
			TOTAAL	1747.25

ENIGE ZITDAG
Vrijdag 20 Juni 1947

om 3 uur ter verkoopzaal van Notarissen te Gent.

Afb. 4. Verdeling in 1947 van de gronden waarop het huis Van Rysselberghe stond (Beeldbank Gent).

van het Kuipke en van het Museum voor Schone Kunsten, beide in het Citadelpark. (31)

Eigenaar De Ghellinck-de Walle verklaart bij zijn schadeaanvraag 'Il est a remarquer que la bombe étant tombé sur mon bureau, toutes mes factures et notes sont détruites [...]'. (32) Doordat foto's, plannen en ander iconografisch archiefmateriaal (voorlopig) ontbreken, kunnen we helaas niet meer achterhalen hoe het verdwenen woonhuis van de architect er echt uitzag. Aan de hand van de verslagen in de schadedossiers die door de toenmalige eigenaars werden ingediend, kunnen we ons toch een vaag idee vormen over het vermoedelijke uitzicht van het gebouw.

De villa had een oppervlakte van maar liefst 648 m², de bijhorende tuin was 1729 m² groot. Een voltreffer raakte de villa links vooraan. Verder in de verslagen lezen we dat de living, het salon, de eetkamer, de waskamer, het bureau en een deel van de vluchtweg (dégagement) die het huis met de vestibule verbond, vernield zijn. De twee bovenverdiepingen lijken minder beschadigd, maar de schade is ook daar zeker niet gering. Zo moet zeker een logeerkamer volledig vernield zijn en was ook het sanitair stuk.

Na de oorlog

Het echtpaar verhuisde na het bombardement naar het kasteel van de familie De Ghellinck-de Walle in Wondelgem, nu dienstencentrum van de stad. Men liet het puin ruimen en men verkocht de restanten in september 1942 aan een ondernemer in sloopwerken. De herbruikbare bouwmaterialen werden gerecupereerd en het eigendom werd verdeeld in diverse loten om na de oorlog afzonderlijk verkocht te worden (afb. 4).

De sloopwoede van de jaren '60 zou ook de huizenrij van Van Rysselberghe op de Astridlaan niet sparen. Zo verrezen onder andere het hotel Carlton en een appartementsgebouw op het gedeelte dat na WO II werd verkaveld. Andere huizen werden dan weer sterk verbouwd. Deze bouwkundige ingrepen

Afb. 5. Een aantal van de huizen in de Astridlaan gebouwd in 1909. Situatie in 2019.

hebben het statige uitzicht van de Astridlaan zwaar verminkt. Enkel de huizenrij uit 1909 behield haar oorspronkelijke uitzicht (afb. 5). De huizen in de Lostraat hebben de tand des tijds beter doorstaan.

Slot

In zijn functies als stadsarchitect van Gent en als leraar aan de Gentse Academie heeft Van Rysselberghe ongetwijfeld zijn stempel gedrukt op het uitzicht van de stad in het laatste kwart van de 19de en het begin van de 20ste eeuw. In de nieuwe wijken realiseerde hij veel stadsscholen. Voor de Gentse Maatschappij voor Huisvesting ontwierp hij tal van bedienden- en arbeiderswoningen. Er zijn, op enkele uitzonderingen na, geen private opdrachten voor burger- of herenhuizen bekend. De huizen in de stationsbuurt van zijn hand kunnen in dat opzicht binnen zijn oeuvre wel uniek genoemd worden. De eenvoud en functionaliteit die de architect aan de dag legde in zijn openbare opdrachten, zijn ook terug te vinden in de structuur van die huizen: het gespiegelde grondplan, de conventionele kamerindeling en de gebogen erkers waarmee hij de monotonie van de herhaling een beetje tracht te doorbreken.

Voetnoten

(vervolg van deel 3)

- 31 Een uitgebreide beschrijving van het bombardement is te lezen in *Een eeuw luchtvaart boven Gent 40-45* / Piet Dhanens, Cyndrik De Decker, Georges Antheunis. (2009). Erembodegem, Flying Pencil, p. 11-12.
- 32 Rijksarchief Gent. Archief van het Ministerie van Wederopbouw. Individuele dossiers 'Oorlogsschade aan private goederen' (Tweede Wereldoorlog). Provincie Oost-Vlaanderen: Dossier: 4.000.830